วัตถุประสงค์การเผยแพร่ : เพื่อการศึกษาเท่านั้น
For Educational Purpose Only

จารึกใหม่เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ของแหลมอินโดจีนภาคกลาง

ศาสตราจารย์ ยอร์ช เซเดส์ แต่ง
ม.จ. สุภัทรดิศ ดิศกุล และ นายฉ่ำ ทองคำวรรณ แปลเป็นภาษาไทย

คำว่าแหลมอินโดจีนภาคกลางในที่นี้หมายถึงดินแดนดังต่อไปนี้ คือ

๑. ที่ราบสูงโคราชซึ่งมีแม่น้ำโขงกั้นเขตอยู่ทางทิศเหนือ และทิศตะวันออก และมียอดเขาดงรักอยู่ทางด้านใต้

๒. ลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยาภาคกลางและภาคใต้

ภูมิประวัติและประวัติศาสตร์ทางการเมืองของดินแดนแถบนี้ก่อนพุทธศตวรรษที่ ๑๘ เป็นที่รู้จักกันน้อยมาก และเท่าที่ทราบกันอยู่ก็อาจจะสรุปลงได้ดังต่อไปนี้ คือ

ทางทิศตะวันตกของแหลมอินโดจีนภาคกลางนี้ในพุทธศตวรรษที่ ๑๒ ปรากฏมีอาณาจักรมอญชื่อว่า ทวารวดี ซึ่งพระภิกษุจีนชื่อเหี้ยนจังได้เรียกว่า โตโลโปตี และกล่าวว่าอยู่ระหว่างศรีเกษตร (คืออาณาจักรของพวกปยุซึ่งมีเมืองหลวงอยู่ที่เมืองแปร) ทางทิศตะวันตก และอีศานปุระ (คือประเทศเขมร) ทางทิศตะวันออก คำว่าทวารวดีนี้แม้ไม่มีปรากฏอยู่ในจารึกแห่งใดเลย แต่ก็มีปรากฏอยู่เป็นสร้อยชื่อทางราชการของราชธานีไทย คือ กรุงศรีอยุธยา (พ.ศ. ๑๘๙๓-๒๓๑๐) และกรุงเทพฯ (ซึ่งสร้างขึ้นใน พ.ศ. ๒๓๒๕) ในสมัยของพระภิกษุเหี้ยนจังทวารวดีคงจะเป็นชื่อของเมืองหลวงซึ่งคงตั้งอยู่ในดินแดนแถบจังหวัดนครปฐม มีร่องรอยหลายอย่างที่ชวนให้คิดว่าอาณาจักรทวารวดีคงจะแบ่งออกเป็นหลายแคว้น และแคว้นละโว้ (คือลพบุรี) ก็คงจะเป็นแคว้นที่สำคัญที่สุดแคว้นหนึ่ง ธิดาของพระราชาแห่งเมืองละโว้ทรงนามว่าจามเทวีได้ทรงเษกสมรสกับเจ้าประเทศราชแห่งประเทศมอญ (รามัญญนคร) และในพุทธศตวรรษที่ ๑๓ นางก็ได้ทรงสร้างอาณาจักรหริภุญไชย (ลำพูน) ขึ้นทางลุ่มแม่น้ำปิงภาคเหนือ ณ อาณาจักรนี้ภาษามอญก็ยังคงใช้อยู่ในจารึกจนกระทั่งถึงกลางพุทธศตวรรษที่ ๑๙

จารึกส่วนใหญ่เป็นภาษาบาลี (คือคาถา เย ธมฺมา ฯลฯ) ซึ่งค้นพบที่เมืองนครปฐม

วัตถุประสงค์การเผยแพร่ : เพื่อการศึกษาเท่านั้น
For Educational Purpose Only

แสดงให้เห็นว่าพุทธศาสนาลัทธิหินยาน ซึ่งใช้ภาษาบาลีได้แพร่หลายอยู่ในอาณาจักรทวารวดีเช่นเดียวกับที่เมืองแปร และจารึกภาษามอญในพุทธศตวรรษที่ ๑๒ และ ๑๓ ซึ่งค้นพบที่เมืองนครปฐมและลพบุรี ก็อาจจะทำให้กล่าวได้ว่าในขณะนั้นประชาชนแถบลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยาภาคใต้ใช้ภาษามอญ แต่จารึกเหล่านี้ไม่เพียงพอที่จะทำให้เราได้ทราบถึงพรมแดนของอาณาจักรทวารวดี และการขยายตัวของพวกมอญขึ้นไปทางทิศเหนือและทิศตะวันออก

ทางด้านประเทศเขมร จารึกต่าง ๆ มีมากกว่า และอาจจะทำให้เราทราบถึงประวัติศาสตร์ของการขยายตัวของชนชาติเขมรออกไปทางทิศเหนือและทิศตะวันตกได้

จารึกภาษาสันสกฤตของผู้สร้างประเทศเขมรสมัยก่อนมีเมืองพระนครเป็นเมืองหลวง คือ ของพระเจ้าภววรมัน และมเหนทรวรมัน ในตอนกลางพุทธศตวรรษที่ ๑๒ ซึ่งค้นพบที่ปากแม่น้ำมูลและที่จังหวัดสุรินทร์ได้แสดงให้เห็นถึงการที่พวกเขมรมีอำนาจขึ้นทางทิศตะวันออกสุด และทางทิศใต้ของที่ราบสูงโคราช ต่อมาก็มีจารึกภาษาสันสกฤตของพระเจ้าอิศานวรมัน ใน พ.ศ. ๑๔๒๙ ณ บ้านบึงแก ในจังหวัดอุบลราชธานี บรรดาจารึกภาษาสันสกฤตของโอรสของพระองค์ คือ ของพระเจ้ายโศวรมันผู้สร้างเมืองยโศธรปุระ หรือพระนคร ก็ไม่ได้พบเหนือขึ้นไปกว่าเมืองจำปาศักดิ์ คือจารึกที่พบที่ห้วยถโม สำหรับระยะตั้งแต่กลางพุทธศตวรรษที่ ๑๕ ไปจนถึงกลางพุทธศตวรรษที่ ๑๖ นั้น ได้พบจารึกของเขมรอกแต่เพียง ๓ หลักในแหลมอินโดจีนภาคกลาง คือ จารึกภาษาสันสกฤตและภาษาเขมรของโอรสของพระเจ้ายโศวรมันที่บ้านชาตุทองในจังหวัดอุบลราชธานี จารึกภาษาเขมรใน พ.ศ. ๑๔๘๔ ภายใต้พระนามของพระเจ้าราเชนทรวรมัน พบใกล้กับอำเภออรัญญประเทศ และจารึกภาษาเขมรที่จังหวัดสุรินทร์เป็นตัวอักษรที่ใช้กันอยู่ในครึ่งแรกของพุทธศตวรรษที่ ๑๖ เมื่อพระเจ้าสุริยวรมันที่ ๑ มีอำนาจขึ้นที่เมืองลพบุรีบนลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยาในตอนกลางพุทธศตวรรษที่ ๑๖ จารึกภาษาสันสกฤตและภาษาเขมรที่แสดงถึงอำนาจของประเทศเขมรสมัยพระนครก็มีมากขึ้นบนที่ราบสูงโคราช เป็นต้นว่าที่สกลนคร และที่ปราสาทพนมวัน

ในรัชกาลของพระเจ้าชัยวรมันที่ ๗ ซึ่งขึ้นครองราชย์ใน พ.ศ. ๑๗๒๔ อำนาจของเขมรก็แผ่ไปครอบคลุมทั้งที่ราบสูงโคราช และในบริเวณนั้นเราก็ได้ค้นพบจารึกแสดงการสร้างโรงพยาบาลของพระองค์ไม่น้อยไปกว่า ๑๗ หลัก ตั้งแต่ใส่ฝั่งทางทิศเหนือไปจนถึงวัดกู่ในจังหวัดชัยภูมิทางทิศตะวันตก และทางทิศใต้ที่ครบุรีซึ่งอยู่ทางทิศตะวันออกเฉียงใต้ของจังหวัดนครราชสีมา อำนาจ

วัตถุประสงค์การเผยแพร่ : เพื่อการศึกษาเท่านั้น
For Educational Purpose Only

ของเขมรในตอนนี้ยังได้แผ่ไปถึงลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยาและทางทิศเหนือของแหลมมลายูด้วย แม้ว่าเราจะไม่ได้พบศิลาจารึกของพระเจ้าชัยวรมันที่ ๗ ในดินแดนแถบนี้ แต่เราก็ทราบจากจารึกที่ปราสาทพระขรรค์ ณ พระนครในประเทศเขมรว่า พระเจ้าชัยวรมันที่ ๗ ได้ทรงประดิษฐานพระรูปของพระองค์เองภายใต้รูปพระพุทธของค์ทรงนามว่าชัยพุทธมหานาถไว้ในเมือง ๒๓ เมือง และในจำนวนนี้หลายเมืองก็อยู่ในดินแดนที่เป็นประเทศไทยปัจจุบันนี้ ทั้งนี้อาจจะเนื่องจากการที่พระองค์ต้องการที่จะแสดงถึงราชอำนาจของพระองค์อย่างชัดแจ้ง

นั่นคือ ประวัติศาสตร์ของการครอบครองของเขมรซึ่งก่อนหน้าสมัยพระเจ้าชัยวรมันที่ ๗ ก็ไม่มีหลักฐานปรากฏแน่นอนว่าได้แผ่ขยายเกินเมืองลพบุรีออกไป

ในระหว่างดินแดนที่เป็นอาณาจักรมอญทางลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยาตอนใต้และชายเขตแดนของอาณาจักรเขมรบนที่ราบสูงโคราชนี้ได้ค้นพบจารึกสองสามหลักซึ่งก่อให้เกิดมีปัญหายิ่งขึ้นมากกว่าที่จะช่วยขบปัญหาให้น้อยลง

จารึกภาษาสันสกฤตที่ศีรเทพไม่ได้ให้ทั้งชื่อพระเจ้าแผ่นดินและชื่อประเทศ แต่จารึกนี้มีอายุเก่ามาก นาย C. Chhabra กล่าวว่าอยู่ในพุทธศตวรรษที่ ๑๐ และนาย L. Finot กล่าวว่าอยู่ในพุทธศตวรรษที่ ๑๐–๑๑ ทั้งสองท่านนี้ใช้ความสันนิษฐานจากรูปร่างของตัวอักษร จารึกหลักนี้เกี่ยวพันกับเทวรูปองค์ใหญ่ ๆ ในศาสนาพราหมณ์ แต่เทวรูปเหล่านี้ก็ดูจะมีอายุหลังกว่าจารึก

ในสมัยต่อมา ราวพุทธศตวรรษที่ ๑๒–๑๕ เรามีหลักฐานหลายอย่างชี้บ่งว่ามีประเทศๆ หนึ่งมีดินแดนแผ่ไปครอบคลุมบริเวณจังหวัดนครราชสีมา ประเทศนี้มีนามว่าจนาศะ มีชื่อบ่งอยู่ในบรรดาจารึกที่พบอยู่ราว ๕๐ กิโลเมตร ทางทิศตะวันตกของตัวเมืองนครราชสีมา จารึกที่เก่าที่สุดในบรรดาจารึกเหล่านี้เป็นภาษาสันสกฤต และมีอายุไม่ต่ำกว่าพุทธศตวรรษที่ ๑๒ กล่าวถึงสิ่งของที่พระราชาแห่งศรีจนาศะอุทิศถวายแก่พระสงฆ์หมู่หนึ่ง จารึกหลักหลังที่สุดอยู่ใน พ.ศ. ๑๔๑๓ เป็นภาษาสันสกฤตและภาษาเขมร กล่าวถึงการประดิษฐานศิวลึงค์ของผู้มีชื่อว่าอังศเทวบนดินแดนซึ่งถูกละทิ้งนอกกัมพูเทศ ดินแดนแห่งนี้คงเป็นดินแดนที่เคยมีพระสงฆ์มาอยู่เมื่อ ๒๐๐ ปีก่อนนั้นเอง ได้ค้นพบรายชื่อที่ไม่สมบูรณ์ของพระราชาแห่งจนาศะในจารึกลัทธิศิวเวทซึ่งไม่ทราบว่ามาจากที่ใด แต่ได้พบในซากโบสถ์พราหมณ์ของหลวง ณ กรุงศรีอยุธยา เป็นภาษาสันสกฤตและภาษาเขมร กล่าวถึงพระเจ้าภคทัตต์เป็น

วัตถุประสงค์การเผยแพร่ : เพื่อการศึกษาเท่านั้น
For Educational Purpose Only

พระเจ้าแผ่นดินองค์แรก ต่อมาถึงสุนทรปรากรม และโอรสของพระองค์ทรงนามว่า สุนทรวรมัน ผู้มีโอรสอีกสององค์ทรงนามว่า นรปติสิงหวรมัน อธิบดีแห่งศรีจนาศะ และมงคลวรมันผู้แต่งจารึกนี้เป็นอนุสรณ์ในการสร้างรูปมารดาของพระองค์เป็นเทวีใน พ.ศ. ๑๔๘๐

หลักฐานต่าง ๆ เหล่านี้ทำให้ทราบว่ามีอาณาจักรแห่งหนึ่ง ซึ่งมีดินแดนอยู่แถบจังหวัดนครราชสีมา และยังคงเป็นอิสระไม่ขึ้นแก่เขมรในตอนปลายพุทธศตวรรษที่ ๑๕ แต่ภาษาเขมรก็ได้ใช้กันอยู่ทนนานแล้วตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ ๑๔ ซึ่งเป็นสมัยที่ศาสนาพราหมณ์ได้เข้ามาแทนที่พุทธศาสนาซึ่งมีอยู่แต่ก่อนในพุทธศตวรรษที่ ๑๒ บางทีอาจจะเป็นที่ประเทศจนาศะนี่เองเมื่อครั้งยังนับถือพุทธศาสนาอยู่ ที่ได้เกิดมีบรรดาจารึกภาษาสันสกฤตและเขมรที่หินซอนราว ๓๕ กิโลเมตรทางทิศใต้ของตัวเมืองนครราชสีมา จารึกเหล่านี้มีข้อผูกแต่งว่านฤเปนทราธิปติวรมันซึ่งเป็นบุตรของบุคคลอีกผู้หนึ่ง ซึ่งมีนามเช่นเดียวกัน และตั้งแต่เขาได้เข้าบวชเขาก็มีชื่อว่าราชภิกษุ ทำหน้าที่อุปาธยายะ (อุปัชฌาย์) เขาได้สร้างวัดศิโรพรา (หรือเศฺรา วราะ) และอุทิศส่วนกุศลให้แก่พระกยาก ศรี วฤทเธศวร อินทรวรมะ จักรวรรติ แก่พระกมรเตง อัญ ศรี โสรย วรมะ ผู้ครองอยู่ทมฤ แก่พระกมรเตง อัญ ศรี จักรวรรติ ทฑาร และแก่ศิเตญ กมรเตง อัญ วิกรมรุทระ ทิศโรพรา จารึกนี้ไม่มีศักราช แต่ภาษาเขมรที่ใช้นี้ก็เป็นภาษาเขมรโบราณแบบก่อนพระนครอย่างแน่นอน จากการตรวจดูเราจะเห็นว่ามีร่องรอยของอิทธพลหรือชาติเชื้อมอญปนอยู่ เป็นต้นว่าคำเรียกเทวดาว่า กยาก และเรียกมนุษย์ว่ามาง ถ้าจารึกเหล่านี้มาจากอาณาจักรจนาศะ ก็หมายความว่าในราวพุทธศตวรรษที่ ๑๓ นั้นยังคงมีพุทธศาสนาอยู่ในอาณาจักรนั้น ก่อนที่ศาสนาพราหมณ์จะเข้ามาในศตวรรษต่อมา นอกจากนี้ปรากฏว่ามีอิทธิพลมอญปนอยู่ในอาณาจักรนี้ด้วย

นอกไปจากประเทศจนาศะ ซึ่งเราสามารถรู้จักทั้ง พระราชาบางองค์ ภาษา (คือภาษาเขมรที่มีอิทธิพลมอญปนอยู่) ศาสนา (คือศาสนาพุทธในพุทธศตวรรษที่ ๑๒ และจะมีศาสนาพราหมณ์เข้ามาปนบ้างในพุทธศตวรรษที่ ๑๔) แล้ว เรายังรู้จักชื่อประเทศอีก ๒ ประเทศ ในพุทธศตวรรษที่ ๑๒ และ ๑๓ ประเทศทั้ง ๒ นี้คงจะตั้งอยู่ในภาคกลางของแหลมอินโดจีน และมีปรากฏชื่ออยู่ในจารึกสั้น ๆ เป็นภาษาสันสกฤตบนฐานของพระพุทธรูปซึ่งค้นพบที่จังหวัดลพบุรี กล่าวว่ารูปนี้สร้างขึ้นโดยอธิบดีแห่งชาวเมืองตังคุร ผู้เป็นบุตรแห่ง

วัตถุประสงค์การเผยแพร่ : เพื่อการศึกษาเท่านั้น
For Educational Purpose Only

ผู้เป็นใหญ่ (อิศวร) แห่งศาสนาพุทธ เราไม่สามารถจะกำหนดตำแหน่งแห่งที่ของชื่อทั้งสองนี้ได้ เว้นไว้แต่ในจารึกสมัย ๕๐๐ ปีต่อมา คือการกล่าวถึงศาสนาพุทธปัญญาในจารึกของพระเจ้าชัยวรมันที่ ๗ ณ ปราสาทพระขรรค์ในพระนคร ณ ประเทศเขมร ชื่อนี้ปรากฏอยู่ระหว่างชื่อ สุวรณปุระ (ซึ่งอาจจะหมายถึงเมืองสุพรรณ) กับชยราชปุรี (ซึ่งอาจจะหมายถึงเมืองราชบุรี)

นอกจากนี้ยังมีจารึกทางพุทธศาสนาภาษาสันสกฤตซึ่งค้นพบที่ภูเขียวเก่าทางทิศเหนือของจังหวัดชัยภูมิและตามตัวอักษรก็ควรจะมีอายุอยู่ในราวพุทธศตวรรษที่ ๑๒ หรือ ๑๓ จารึกนี้กล่าวชื่อพระเจ้าชัยสิงหวรมันโดยไม่ได้กล่าวถึงชื่อประเทศเลย นาย P. Dupont เข้าใจว่าพระเจ้าแผ่นดินองค์นี้เป็นพระราชาแห่งแคว้นเจนละบก แต่ตามความจริงก็อาจจะเป็นพระราชาที่ปกครองแคว้นที่เป็นเอกราชแคว้นใดแคว้นหนึ่งก็ได้ เป็นต้นว่า ประเทศจนาศะหรือประเทศอื่นที่ยังไม่รู้จักกัน

จารึกต่าง ๆ เหล่านี้มีลักษณะร่วมกัน คือ ไม่เหมือนกับจารึกในประเทศเขมร แม้ว่าเมื่อใช้ภาษาเขมรก็ตาม จารึกบางหลักคงจะมาจากประเทศที่เป็นส่วนหนึ่งหรือเป็นประเทศราชของอาณาจักรทวารวดี จารึกทั้งหมดอายุเก่ากว่าพุทธศตวรรษที่ ๑๔ ล้วนเป็นจารึกในพุทธศาสนา แต่ก็เป็นพุทธศาสนาที่ใช้ภาษาสันสกฤต นอกจากนี้จารึกส่วนใหญ่ยังมีลักษณะตัวอักษรคล้ายคลึงกัน คือมีลักษณะคล้ายกับจารึกภาษามอญที่จังหวัดลพบุรี และดูเหมือนจะชี้ให้เห็นถึงอิทธิพลของมอญด้วย

ในบรรดาจารึกเหล่านี้มีจารึกใหม่ ๓ หลักเข้ามาเพิ่ม เป็นจารึกซึ่งเพิ่งค้นพบในดินแดนในประเทศไทย และกองโบราณคดีแห่งกรมศิลปากร ณ ประเทศไทย ได้กรุณาส่งกระดาษลอกจารึกมาให้แก่ข้าพเจ้า จารึกเหล่านี้ให้ความรู้ที่ไม่เคยทราบกันมาแต่ก่อน และแม้ว่าจะยังไม่อาจขบปัญหาที่ข้าพเจ้าได้กล่าวมาข้างต้นได้ จารึกเหล่านี้ยังได้นำสิ่งที่ชัดเจนมาประโยชน์มาให้บ้าง

จารึกที่เก่าที่สุด ค้นพบที่อำเภออู่ทอง ในพื้นที่ซึ่งอยู่ตรงข้ามกับโรงเรียนประจำอำเภอ ณ สถานที่เดียวกันนี้ก็ได้ค้นพบวัตถุอื่น ๆ ด้วย คือ

๑. เงินเหรียญ ด้านหน้ามีลายรัศมีซึ่งมักจะเชื่อกันว่าเป็นเครื่องหมายของพระอาทิตย์ ด้านหลังมีลายซึ่งเรียกกันว่าวรชมาน เงินเหรียญแบบนี้ได้ค้นพบกันเป็นจำนวนมากตามโบราณสถานต่าง ๆ ในแหลมอินโดจีน คือ ตั้งแต่แคว้นยะไข่ทางทิศตะวันตกตั้งทั้งกล่าวไว้ในหนังสือของ

วัตถุประสงค์การเผยแพร่ : เพื่อการศึกษาเท่านั้น
For Educational Purpose Only

Phayre ไปจนถึงโบราณสถานสมัยฟูนันที่ Oc Eo ทางทิศตะวันออก

๒. ด้านบนของพระพิมพ์แสดงให้เห็นเศียรพระพุทธรูป มีพระเกตุมาลาค่อนข้างใหญ่ และขมวดพระเกศโต (เป็นแบบทวารวดีค่อนข้างเก่า)

๓. รูปศรีษะมนุษย์เล็ก ๆ ทำด้วยดินเผา แต่ชำรุดมาก

๔. รูปสัตว์ (สิงโต) เล็ก ๆ ทำด้วยดินเผา แต่ผิดค่อนข้างหยาบ

๕. ก้อนดินเผาเล็ก ๆ มีภาพพิมพ์ซึ่งมองเห็นไม่ค่อยชัด อาจจะเป็นภาพสิงโตกำลังนั่งยกลำตัวขึ้นบนยกพนหรือบนบัลลังก์ก็ได้ เท้าขวาของสิงโตจะยกขึ้น และเท้าซ้ายจะวางอยู่บนหน้าอก

๖. ก้อนดินเผาเล็ก ๆ มีภาพพิมพ์เป็นรูปคนกำลังขี่ม้า และมีผู้หญิงกำลังยื่นเด็กให้ แต่ทั้งหมดนกไม่ค่อยชัดอีก บนอีกด้านหนึ่งของก้อนดินเผานั้นมีรอยพิมพ์อีกรอยหนึ่งเป็นตัวอักษรอินเดีย ๒ บรรทัด แต่ละบรรทัดมีอักษร ๔ ตัว คือ บรรทัดแรก ๓ ตัวแรกเป็น ก น ท ค่อนข้างชัด ตัวที่ ๔ อาจจะเป็น ร บรรทัดที่สอง สองตัวแรกไม่ชัด แต่สองตัวหลังเป็น ค และ ต อย่างชัดเจน น่าเสียดายที่ว่าเราไม่อาจจะอ่านรู้ความจากตัวอักษรเหล่านี้ได้ เราอาจจะกล่าวได้แต่เพียงว่ารูปร่างของตัวอักษรเหล่านี้คล้ายคลึงกับตัวอักษรอินเดียในพุทธศตวรรษที่ ๑๒–๑๓ มาก

จารึกมีปรากฏอยู่บนแผ่นทองแดงขนาด ๐.๔๕ × ๐.๓๐ เมตร แผ่นทองแดงนี้แตกแยกออกเป็น ๓ ชิ้น แต่ยังสามารถอ่านรู้เรื่องจารึกได้โดยตลอด จารึกนี้มีอยู่ ๖ บรรทัด แบ่งออกเป็นโศลกภาษาสันสกฤต ๓ โศลก และใช้ตัวอักษรเขมรเช่นเดียวกับที่ใช้กันอยู่ในประเทศเขมรสมัยก่อนสร้างเมืองพระนคร แต่มีลักษณะประหลาดซึ่งอาจจะแสดงถึงอิทธิพลของมอญก็ได้ คือปลายสุดด้านล่างของเส้นในตัวอักษรที่เป็นเส้นตรงลงมา โดยเฉพาะเส้นของสระอา และอี มักจะมีการขีดม้วนออกไปข้างนอก คือ ไปทางด้านขวา

จารึก

๑. (๑) อาทิรฺณฺณทิรฺฒฺตปุณฺยสฺย ราชฺญศฺ ศฺรีศานวรฺมฺมณะ
(๒) นปฺตา ศฺรีหรฺษวรฺมฺมาส (ี ฺล) ลพฺธสิงฺหาสนะ กฺรมาตฺ‖

๒. (๓) นฤตฺตฺตรฺยฺยาทิสำปนฺนำ ศวิกำ รตนภูษิตามฺ
(๔) ส สาตปตฺรำ ปฺรหิโนจฺ ฉฺรีมทามฺรตเกศฺวเร‖

๓. (๕) ปศฺจาจฺ จ ศามฺภวโกศำ วฑฺฒปฺรกรไณรฺ ยฺยุตมฺ
(๖) ส ศฺรีศาเนศฺวเร ทตฺตยานฺ นาฏฺยคีตาทิสงฺกุลมฺ‖

วัตถุประสงค์การเผยแพร่ : เพื่อการศึกษาเท่านั้น
For Educational Purpose Only

คำแปล

๑. ศรี หรรษวรมัน ผู้เป็นนัดดาของพระเจ้าศรี อีศานวรมัน ผู้ได้เคยแผ่อำนาจของพระองค์ไปแล้ว ได้รับราชบัลลังก์ประดับสิงห์เนื่องจากการสืบราชสันตติวงศ์

๒. พระองค์ได้ถวายสวิกากันประดับด้วยเครื่องเพชรนิลจินดา พร้อมทั้งกลดนักฟ้อนรำและเครื่องดนตรีแก่อามรตเกศวร ผู้ประดิษฐประดิษฐานโชคลาภ

๓. และต่อมา พระองค์ก็ได้ถวายโกศ (ในที่นี้คงจะหมายถึงทรัพย์สมบัติยิ่งกว่าเครื่องห่อหุ้ม) ซึ่งประกอบด้วยคำประพันธ์บทร้อง บทฟ้อนรำ ฯลฯ แก่ศรี อีศานเกศวร

ถ้าเราได้ค้นพบจารึกแผ่นนี้ในประเทศเขมร เราก็อาจจะกล่าวได้ทันทีว่าพระเจ้าอีศานวรมันที่จารึกแผ่นนี้กล่าวถึงก็คงจะเป็นพระเจ้าอีศานวรมันซึ่งขึ้นครองประเทศเขมรราว พ.ศ. ๑๑๕๘ ต่อจากพระบิดาของพระองค์ คือ พระเจ้ามเหนทรวรมัน ผู้ทรงปราบปรามอาณาจักรฟูนัน พระเจ้าอีศานวรมันได้ทรงปราบปรามอาณาจักรฟูนันจนสำเร็จ และทรงตั้งราชธานีขึ้นที่เมืองอีศานปุระ และครองราชย์อยู่จนกระทั่ง พ.ศ. ๑๑๗๐ หรือ ๑๑๗๘ ตัวอักษรที่ใช้ในจารึกแผ่นนี้เป็นตัวอักษรที่ใช้กันอยู่ในประเทศเขมรในปลายพุทธศตวรรษที่ ๑๒ และเทพอามรตเกศวรก็เป็นนามของศิวลึงค์ที่มีชื่อเสียงที่สุดองค์หนึ่งในประเทศเขมรสมัยก่อนพระนคร และเราก็ได้รู้จักศาสนสถานไม่น้อยไปกว่า ๖ แห่งที่สร้างอุทิศถวายศิวลึงค์องค์นี้ ดังนั้นจึงน่าคิดว่าในตอนปลายพุทธศตวรรษที่ ๑๒ อาจจะต้องเพิ่มพระนามของพระราชาเขมรในสมัยก่อนพระนครขึ้นอีกองค์หนึ่ง คือ พระเจ้าหรรษวรมัน นัดดาของพระเจ้าอีศานวรมัน และพระองค์อาจจะครองราชย์อยู่ในประเทศเขมรก่อนหรือหลังพระเจ้าภววรมันที่ ๒ ซึ่งมีศักราชที่ทราบกันว่าครองราชย์อยู่ราว พ.ศ. ๑๑๘๒ ก็ได้ แต่เพื่อจะอธิบายถึงการที่แผ่นจารึกทองแดงแผ่นนี้มาปรากฏขึ้นที่อำเภออู่ทอง ซึ่งอยู่ไกลมากจากชายเขตแดนด้านตะวันตกของประเทศเขมรสมัยก่อนพระนครอันมีศิลาจารึกของพระเจ้าอีศานวรมันที่จังหวัดจันทบุรีเป็นหลักอยู่ เราก็จะต้องยอมรับว่าจารึกแผ่นนี้คงจะได้ถูกนำออกมาจากประเทศเขมรด้วยเหตุการณ์อย่างใดอย่างหนึ่ง หรือมิฉะนั้นก็จะต้องคิดว่าจารึกนี้ไม่ได้ทำขึ้นในประเทศเขมร การใช้แผ่นทองแดงสำหรับจารึกคำอุทิศเช่นนี้มีอยู่เสมอในประเทศอินเดียและหมู่เกาะอินโดนีเซีย แต่ก็ไม่เคยค้นพบในประเทศเขมรเลย นอกจากนี้ข้าพเจ้าก็ยังได้กล่าวไว้แล้วถึงลักษณะอันแปลก

วัตถุประสงค์การเผยแพร่ : เพื่อการศึกษาเท่านั้น
For Educational Purpose Only

ประหลาดของตัวอักษรซึ่งทำให้ตัวอักษรนี้มีลักษณะคล้ายกับตัวอักษรมอญ

ถ้าเรายอมรับว่าแผ่นทองแดงนี้ได้รับการจารึกขึ้นที่อู่ทอง และพระเจ้าหรรษวรมันก็เป็นพระราชาพื้นเมือง ซึ่งอาจจะได้ครองราชสมบัติหรืออยู่ภายใต้อำนาจของอาณาจักรที่กวาดีแล้ว เราก็อาจจะคิดได้ว่าพระอัยกาของพระองค์ คือ พระเจ้าอีศานวรมันนั้นก็อาจจะเป็นแต่เพียงมีพระนามซ้ำกับพระเจ้าอีศานวรมันของประเทศเขมรสมัยก่อนพระนครเท่านั้น หรือมิฉะนั้นพระเจ้าอีศานวรมันของเขมรก็อาจจะทรงมีนัดดาซึ่งครองอยู่นอกประเทศเขมร ณ ดินแดนซึ่งอยู่ทางทิศตะวันตกของแม่น้ำเจ้าพระยาก็ได้ ข้อนี้เรายังไม่สามารถจะตัดสินได้ แต่การเกี่ยวพันกันระหว่างพระราชาสองประเทศนี้ก็เป็นของที่ควรจะคำนึงถึงอยู่

จะอย่างไรก็ตาม ก็เป็นสิ่งที่น่าสนใจที่ว่าแผ่นจารึกแผ่นนี้ได้เป็นเครื่องชี้ให้เห็นถึงความเก่าแก่ของอำเภออู่ทองซึ่งเป็นสถานที่มีความสำคัญอยู่ในประวัติศาสตร์ไทย เพราะเหตุว่าใน พ.ศ.๑๘๙๒ ได้เกิดอหิวาตกโรคขึ้นที่เมืองนี้ และเจ้าไทยองค์หนึ่งก็ได้เสด็จจากเมืองนี้เพื่อไปตั้งกรุงศรีอยุธยาขึ้นสถานที่ ณ อำเภออู่ทองปัจจุบันคงจะยังมีหลักฐานทางโบราณคดีอีกมากมายจมฝังอยู่ใต้ดิน และจารึกแผ่นนี้อาจจะช่วยเหลือกำหนดอายุได้ การที่จารึกแผ่นนี้กล่าวถึงศาสนาพราหมณ์ลัทธิไศวนิกาย ได้แก่การอุทิศถวายสิ่งต่างๆแก่ศิวลึงค์อามรเกศวรและอีศาเนศวร ซึ่งคงจะเป็นศิวลึงค์อีกองค์หนึ่งที่สร้างขึ้นเพื่อถวายความเคารพแก่พระเจ้าอีศานวรมันที่สืบพระชนม์ไปแล้วนั้นก็เป็นเครื่องแสดงให้เห็นว่า พุทธศาสนาไม่ได้เป็นศาสนาเดียวที่แพร่หลายอยู่ทางทิศตะวันตกของลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยา ดังที่ได้เคยเชื่อกันมาแต่ก่อน

จารึกหลักที่สอง มาจากสถานที่ชื่อว่าหินตั้ง อยู่ในบริเวณจังหวัดชัยภูมิ เป็นจารึกภาษาสันสกฤต ๔ บรรทัด สลักอยู่บนแผ่นหินซึ่งมีรูปร่างคล้ายใบเสมา แผ่นหินนี้ได้ชำรุดไปในบางส่วน ทำให้ตัวอักษรหลายตัวอ่านไม่ออก หรือสูญหายไป ตัวที่ยังพออ่านออกได้นั้นจะปรากฏอยู่ข้างล่างนี้ จากจารึกหลักนี้เราจะเห็นการสลักสระอิ และอุ ยาวอย่างผิดส่วน

(๑) ศฺรีจนฺทฺราทิตฺยาจารฺยฺยาขฺยชินสูโต – ศก – กุศละ.....

(๒) ศีลาจารมฺ อุเปตี ชฺญานสกลำ นานาภิธรฺมฺมสฺย ชฺญานวิทฺ วหฺภเวษุ

(๓) อาตฺมาปรสคเณน สตฺวสกลำ มารศฺ – ไสนฺยศฺ จ เกฺลศวธีะ.....

(๔) เสา หมฺ บี กฤตฺวาน พีพีธปฺปฺรกาไร.....อาสไณะ

วัตถุประสงค์การเผยแพร่ : เพื่อการศึกษาเท่านั้น
For Educational Purpose Only

จารึกไม่สมบูรณ์ และผิดพลาดจนกระทั่งอาจจะอ่านทราบความได้แต่เฉพาะดังต่อไปนี้ คือ เป็นจารึกของครู (อาจารย์) ผู้มีนามว่า จันทราทิตย์ และเป็นผู้นับถือพุทธศาสนา (ชินสุต) มีใจบุญกุศล (กุศล) และรักษาศีล (ศีลาจาร) เป็นผู้รอบรู้พระอภิธรรมและคงจะได้กระทำ (กฤตวาน) การสร้างศาสนสถานหรืองานการกุศลอย่างใดอย่างหนึ่ง ซึ่งความหมายได้ขาดหายไปในตอนท้าย จารึกนี้ไม่มีทั้งพระนามของพระเจ้าแผ่นดินหรือของประเทศ มีการเขียนตัวอักษรอย่างแปลกประหลาด คือ ขยายหัวทางด้านใต้ของสระอา และอี ให้ใหญ่ออก เหมือนกับจารึกแผ่นทองแดงที่อำเภออู่ทองและในจารึกภายนอกประเทศเขมรดังที่กล่าวมาแล้ว จารึกหินตงนี้ยังขยายการเขียนข้างบนตัวอักษรให้เป็นลวดลาย โดยทำให้ตัวอักษรนี้มีขนาดเล็กลงเหมือนกับตัวอักษรจามในสมัยหลังด้วย ณ ที่นี้จึงดูเหมือนจะมีวิวัฒนาการเกิดขึ้นในดินแดนแถบนี้เองภายในประเทศที่อยู่ห่างไกลจากที่อื่น และเราก็จำต้องยอมรับว่าจารึกหินตงนี้คงจะสลักขึ้นภายหลังจารึกทางพุทธศาสนาภาษาสันสกฤตที่ภูเขียวเก่า ซึ่งได้กล่าวมาข้างต้นนั้นเป็นเวลานานพอใช้ แต่ทั้งนี้ก็ไม่ได้หมายความว่าประเทศเขมรจะต้องเข้ามาครอบครองดินแดนแถบนี้ช้าไปกว่าเวลาที่คิดกันอยู่ในขณะนี้ การที่ตัวอักษรที่ใช้ในจารึกสามารถเปลี่ยนแปลงรูปร่างไปภายในดินแดนอันจำกัดเช่นนี้อาจจะเป็นเพราะเหตุว่ามีชุมนุมชนกลุ่มหนึ่งที่นับถือพุทธศาสนาซึ่งอยู่โดดเดี่ยวแยกออกไป และไม่มีการติดต่อกับชุมนุมชนอื่นๆ เหตุการณ์ทำนองนี้ได้เกิดมีขึ้นเช่นเดียวกันในภาพสลักนูนต่ำทางทิศตะวันออกออกไปอีก เป็นต้นว่าที่เมืองพิมายแดด หรือกนกนครทางทิศเหนือของจังหวัดร้อยเอ็ด และที่พระธาตุพนมซึ่งนาย J. Boisselier ได้กำหนดอายุของปฏิกรรม ณ ที่นั้นไว้ว่าคงจะได้ทำขึ้นในพุทธศตวรรษที่ ๑๕.
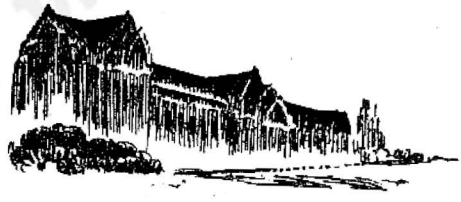
(ยังมีต่อ)